

*Revista
de Catalunya*

*Fundada per Antoni Rovira i Virgili
Dirigida per Quim Torra*

291

Juliol · Agost · Setembre de 2015

Publicació editada per la Fundació Revista de Catalunya

info@revistadecatalunya.cat — www.revistadecatalunya.cat
Impulsada i dirigida per Max Cahner entre el 1986 i el 2011

Patronat

President: Joan Vallvé. Secretari: Joan G. Codina
Vocals: Oriol Amat, Oriol Pi de Cabanyes, Agustí Pons i Josep M. Roig Rosich

Equip directiu

Director: Quim Torra. Subdirector: Jordi Manent. Gerència: Joan G. Codina
Secretari del Consell de redacció: Joan Tres

Consell de redacció

José Vicent Boira, Maria Dasca, Frederic Ribas, Queralt Solé i Meritxell Talavera

Comitè assessor

Cèsar Calmell, Josep M. Domingo, Francesc Fontbona, Pilar Garcia-Sedas,
Josep M. Murgades, Josep M. Sans Travé, Antoni Simon,
Jaume Sobrequés i Vicenç Villatoro

Subscripcions: Fundació Revista de Catalunya — C. Jovellanos, 2, pral. 2a 08001 —
Barcelona

subscripcions@revistadecatalunya.cat

Preus de subscripció: 60 euros l'any; a Europa, 78 euros l'any;
resta del món: 130 dòlars USA anuals

Secretària de redacció: Júlia Martínez Fernández
Correcció: Maria Mercè Riu i Codinach

Disseny de portada: Estudi Muto. Disseny interior: Josep Palàcios

Maquetació: L'Apòstrof, SCCL

ISSN: 0213-5876 — Dipòsit legal: B. 32.579-1986

COL·LABORADORS 291

Oriol Amat, catedràtic d'Economia Financera i Comptabilitat. Universitat Pompeu Fabra
Enric Blanco Piñol, doctorand de la Universitat de Barcelona

José Vicent Boira, geògraf i professor. Universitat de València

Francesc Canosa Farran, periodista i escriptor

Guillem Cañameras Vall, estudiant de doctorat a la Universitat de Barcelona

Joan Casals i Clotet, músic i professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona

José Maria Casasús i Guri, catedràtic de Periodisme a la Universitat Pompeu Fabra.

Membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans

Ramon Corts i Blay, professor a la Facultat Antoni Gaudí d'Història de l'Església, Arqueologia i Arts Cristianes (FHEAG)

Joan Esculies Serrat, doctor en Història. Grup de Recerca en Estats, Nacions i Sobirania (GRENS) de la Universitat Pompeu Fabra

Francesc Fontbona, membre de l'IEC i de l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi

Giuseppe Grilli, professor de la Università degli Studi Roma Tre

Jaume Mensa i Valls, professor titular de filosofia medieval a la Universitat Autònoma de Barcelona

José Murgades, catedràtic de Filologia Catalana a la Universitat de Barcelona

Miquel Payeras, periodista

José Poca, escriptor i editor

Eduard Puigventós López, historiador

Frederic Ribas, economista

José M. Roig Rosich, professor d'història contemporània a la Universitat Rovira i Virgili

Queralt Solé, professora d'història de la Universitat de Barcelona

Quim Torra, llicenciat en dret i editor

Vicenç Villatoro, periodista i escriptor

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament
de la Presidència

Diputació
de Barcelona

Ajuntament de
Barcelona

Obra Social "la Caixa"

R}291

EDITORIAL

- Josep M. Roig Rosich: *Carta de comiat* 5.
Quim Torra: *Una baula en la cadena* 8.

RAONAMENTS

- Joan Esculies Serrat: *La primera denúncia per aturar un Estatut d'Autonomia* 15.
Jaume Mensa i Valls: *Antoni Andreu, deixeble català de Duns Escot* 26.
Josep Maria Casasús i Guri: *Miquel dels Sants Oliver: tensions de premsa i catalanisme* 37.
Ramon Corts i Blay: *El cardenal Vidal i Barraquer i la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930): pràctica i defensa d'un catalanisme* 48.

REALITATS

- Eduard Puigventós López: *La figura de Companys, avui* 63.
Oriol Amat: *Impacte econòmic de diferents escenaris de futur per a Catalunya* 74.
Giuseppe Grilli: *Jornada "in memoriam" de Carles Miralles a Roma* 87.

CONNEXIONS

- Vicenç Villatoro: *Alguna cosa està tornant, però no sabem ben bé què* 95.

PENSANT EL PRESENT

- Francesc Canosa Farran: *Equacions catalanes* 107.
Josep Vicent Boira: *Les eleccions del 24 de maig de 2015 a València: un país amb política* 115.
Miquel Payeras: *El perquè del canvi balear* 120.

DIÀLEGS

- Queralt Solé: *Entrevista a Hilari Raguer, monjo de Montserrat: "Malgrat els anys al monestir, no he arribat a la santedat!"* 129.

REVISTA DE LES ARTS

- Guillem Cañameras Vall: *Josep Gudiol Ricart (1904 - 1985)* 141.

REVISTA DE LLIBRES

- Francesc Fontbona: *Josep Maria Cadena i els dibuixants del "Cu-cut!"* 163.
Espai de Lectura 169.
Enric Blanco Piñol, Joan Casals i Clotet, Josep Murgades, Josep Poca, Frederic Ribas

Antoni Andreu, deixeble català de Duns Escot

Jaume Mensa i Valls

“Antonius Andreae could be satisfied: with his commentary Scotism received a perfect tool for propagation of its philosophy, which could then effectively compete with other schools until the end of the Middle Ages and beyond it.”

M. Gensler (1997: 50)

1. REIVINDICACIÓ D'ANTONI ANDREU

Les obres d'Antoni Andreu († ante 1333) van tenir un paper molt destacat en la formació i la difusió de l'escotisme. En són testimoni els més de cent manuscrits conservats en biblioteques d'arreu d'Europa i una trentena d'edicions publicades entre els anys 1471 i 1520 pels millors impressors de Nàpols, Bolonya, Venècia, Estrasburg, París o Londres, per exemple. És difícil de trobar una biblioteca universitària d'aquella època mínimament important que no posseeixi

almenys un exemplar d'alguna edició incunable de l'autor català. Sense la claredat, la capacitat de síntesi, el rigor metodològic i la mentalitat sistematitzadora d'Andreu, l'escotisme no hauria esdevingut una de les grans escoles filosòfiques medievals, o si més no hauria tingut unes característiques ben diferents. Amb raó, doncs, Andreu ha estat considerat el “segon fundador de l'escotisme” (C. Bérubé 1979: 387).

L'objectiu d'aquestes pàgines és dibuixar el perfil intel·lectual d'Antoni Andreu en el context del pensament escotista i presentar la seva contribució a la història de la filosofia.

2. EL MESTRE: JOAN DUNS ESCOT

En un *Syllabus* molt comentat, de l'any 1277, el bisbe S. Tempier de París condemnà 219 tesis filosòfiques. En darrer terme, aquesta sentència plantejava la qüestió de fins a quin punt la fe cristiana podia assumir el pensament d'Aristòtil (interpretat pels comentaristes musulmans Averrois i Avicenna). Filosòficament, el segle XIII significa la recuperació plena del corpus aristotèlic, i, teològicament, l'elaboració de grans síntesis entre la filosofia aristotèlica i la teologia cristiana. El màxim exponent d'aquesta línia de pensament és Tomàs d'Aquino (†1274). Seguint el model aristotèlic de ciència, l'anomenat Doctor comú va convertir la teologia sapiencial tradicional en una *scientia* escolàstica, universitària de ple dret, és a dir, en un saber assentat sobre uns primers principis (la ciència de Déu i dels sants), coneguts per fe, a partir dels quals el teòleg, fent ús de la raó humana, extreia deductivament conclusions. El camí de la filosofia (aristotèlica) portava cap a les portes de la fe.

Després del *Syllabus* del 1277, els teòlegs tenien clar que el primer motor immòbil d'Aristòtil no era inequívocament el Déu trinitari revelat a la Bíblia. Entre l'un i l'altre s'obria un esvoranc que només la fe podia saltar. En aquest context, Joan Duns Escot (†1308) va redefinir el sentit de la teologia i va revisar les possibilitats

de la raó humana de conèixer Déu. Per a Escot, la teologia ja no era aquella *scientia* deductiva, eminentment teòrica i abstracta, que operava segons les lleis de la lògica aristotèlica, sinó una reflexió sobre la revelació, és a dir, sobre fets històrics —i, per tant, contingents— com són la creació i l'encarnació. La teologia, afirma Escot a la *Lectura*, “és anomenada pròpiament saviesa i no pas ciència” (J.D. Escot 2000: 148). És una teologia històrica, més vivencial i centrada en l'Evangeli, cristocèntrica. La raó humana, la metafísica, no pot conèixer Déu: l'objecte primer de la metafísica ja no és Déu (Tomàs d'Aquino), sinó l'ésser i les seves propietats. La filosofia no pot demostrar cap veritat sobrenatural.

El pensament d'Escot, el Doctor subtil, és agut, penetrant, perspicax. I complex, difícil, enrevessat. En realitat, Escot va morir quan era relativament jove (uns quaranta anys) i la seva obra i el seu pensament encara s'estaven desenvolupant a la recerca de formulacions cada vegada més reeixides. Els seus escrits tenen un caràcter inacabat i fragmentari (J.A. Merino 1993: 181). Els primers deixebles d'Escot (Guillem d'Alnwick, Alfred Gonter, Joan de Mayronis, Joan de Bassols, Francesc de Marchia o Antoni Andreu) empenyeren la tasca de convertir les fèrtils i prometedores intuïcions del mestre en un veritable cos de pensament, sistemàtic, organitzat i arrodonit. I entre aquests sobresurt el nom d'Andreu, anomenat amb raó l'*Scotellus*. Considerada globalment, l'obra d'Andreu és un curs complet de filosofia (lògica, filosofia natural, metafísica) *ad mentem Scoti*. Andreu no es proposa d'escriure una obra original, genuïna en el sentit modern del mot, sinó que, com sovint ell mateix sol dir al final d'alguns llibres, “segueixo la doctrina d'aquell subtilíssim i excel·lentíssim doctor, la fama i la memòria del qual seran sempre beneïdes, com és natural que així sigui per a aquella persona que amb la seva sagrada i profunda doctrina omple i fa ressonar tot l'univers, és a dir mestre Joan Duns, de nació escocès i d'hàbit franciscà [...]. Lector, si trobes alguna cosa ben dita en aquesta obra, sàpigues que ha rajat de la font i la profunditat de la seva doctrina. Si hi hagués alguna cosa menys ben dita o que d'al-

guna manera contradigués la seva doctrina, atribueix-la a la meua imperícia” (A. Andreu 1892: 600).

No és estrany, doncs, que des del primer moment els tractats d'Andreu s'hagin confós amb els d'Escot. Sovint s'han editat conjuntament. D'un segle ençà els crítics han fet passes valuoses per tal de destriar les obres de l'un i de l'altre, però encara resta molt per fer. Establir una llista dels seus escrits indubtablement autèntics no tan sols és una condició indispensable per reconstruir fidelment el seu pensament, sinó que indirectament també ho és per conèixer, per contrast, el del mestre.

3. ANTONI ANDREU: DADES BIOGRÀFIQUES

Les dades biogràfiques conegudes d'Antoni Andreu són escasses. La font principal d'informació són els colofons dels manuscrits més antics. No hi ha dubte que fou franciscà de la Província d'Aragó i de la Custòdia de Lleida. Així consta en nombrosos còdexs, com per exemple en un dels més antics, el de la Biblioteca de l'Arxiu de la Catedral de Pamplona: ms. 6, fs. 20 i 59 (1333-1335). En l'àmbit territorial de la Custòdia de Lleida, Andreu exercí la seva activitat docent. Alguns manuscrits, per exemple el de l'*Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz*, de Berlín: ms. Theol. lat. qu. 32, f. 244 (segle XV), ens informen que Andreu fou lector de filosofia natural al convent de Montsó. Aquesta dada encaixa perfectament amb la pertinença d'Andreu a la Custòdia de Lleida, perquè, segons una llista de l'any 1334, aquesta custòdia integrava els convents de Lleida, Tarragona, Tortosa, Montblanc, Montsó, Cervera, Tàrraga i Morella (P. Sanahuja 1959: 65). Alguns manuscrits el presenten com a doctor o doctor en teologia. Ja de bona hora fou anomenat *Doctor dulcissimus*, *dulcifluus* i *fundatissimus* (F. Ehrle 1919: 48 i 55). D'algunes afirmacions del mateix Andreu es dedueix que fou deixeble d'Escot: “he compilat aquesta obra, aplegant, tan bé com he sabut, les paraules de fra mestre Joan Duns, d'Escòcia, proferides tot

seient a la càtedra magistral” (Biblioteca de l’Arxiu de la Catedral de Pamplona: còdex 6, f. 87). Era, doncs, *auditor Scoti* (Biblioteca Ambrosiana, de Milà: ms. A, 69 Inf). Per la manera com el recorda el copista del manuscrit de Pamplona, de l’any 1333, sembla que no feia gaire que havia mort. I, a partir d’aquestes dades conegudes, s’han fet tota mena d’especulacions, deduccions o suposicions que ara no és el moment de comentar.

Andreu és autor de l’*Scriptum in artem veterem*, del *Tractatus quaestionum de principiis naturae* i sobretot de l’*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis* (per bé que cal un examen detallat de la tradició textual del darrer títol). També se li atribueixen amb versemblança una *Quaestio de subiecto totius logicae* i unes *Quaestiones extraordinariae novae logicae*. És més problemàtica l’autoria d’altres obres: el *Commentarium in IV libros Sententiarum*, el *Compendiosum principium in libros Sententiarum*, uns *Sermones*, el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico*, les *Quaestiones super libros de anima* o fins i tot altres opuscles (M. Gensler 1992).

4. ORIGINARI DE TAUSTE?

Sobre el lloc concret de naixement, els estudiosos han suggerit dues ciutats: Barcelona i Tauste. L’historiador del segle XVIII Jaume Coll (1738: 161), seguint una crònica d’Àngel Vidal acreditada per “*escrituras antiguas manuscritas*” (però ara perduda), va afirmar que Antoni Andreu provenia del convent de Sant Francesc de Barcelona. Seria, doncs, barceloní. Martí de Barcelona (1929: 325) va recordar i acceptar aquesta explicació, però després no ha tingut més seguidors. El punt feble de la diguem-ne hipòtesi barcelonina és que no pot aportar documentació i que no justifica la circumstància que un frare de Barcelona anés a parar a la Custòdia de Lleida.

La hipòtesi de Tauste s’ha anat obrint pas en el segle XX, fins i tot entre historiadors i obres de referència catalans. Segurament el fet que el prestigiós *Répertoire des sources historiques du moyen âge*. Bio-

Bibliographie (U. Chevalier 1905), editat diverses vegades, la fes seva, hi ha contribuït significativament. D’on ve, però, aquesta hipòtesi? Sobre quina base documental s’assenta? L’historiador aragonès del Set-cents, F. de Latassa (1796), ja se’n féu ressò, però l’origen de la notícia el trobem en llibres de dos estudiosos de Tauste, el jesuïta Juan López de Arbizu i el franciscà Basilio Iturri de Roncal. El primer, en una *Aprobación* d’un llibre del segon, de l’any 1722, fa una llista dels prohoms de Tauste i entre aquests esmenta Antoni Andreu. Juan López de Arbizu també va escriure una monografia, inèdita i actualment perduda, intitulada *Compendio de los ilustres hijos de la villa de Tauste y otros recuerdos de esta antigua, noble y leal población*. Un parell d’anys després, el 1724, Iturri de Roncal, en una monografia dedicada a la Mare de Déu de Sancho Abarca, de Tauste, recorda els “hijos” d’aquesta Mare de Déu. Entre aquests sobresurt Andreu, “taustiano de la antigua casa de los Andreses” (1729 i 1864: 53). Però no aporten cap document ni prova, sinó que recolzen la seva afirmació en la simple coincidència de cognoms. Abans que ho fessin aquests dos autors taustians, no hem aconseguit trobar cap altre estudiós que associés el nom d’Andreu amb Tauste. Blasco de Lanuza, José Ximénez Samaniego, De Hebrera, Juan de S. Antonio i el *Cronista Andrés*, en parlar d’Antoni Andreu, no mencionen per a res el nom de Tauste. Si en el cas de Barcelona manca la documentació (tot i que Àngel Vidal deia haver-la vista), en el de Tauste també. Si ja costa d’explicar que un franciscà de Barcelona anés a parar a la Custòdia de Lleida (tot i que entre ambdues custòdies les relacions eren freqüents), encara és més difícil en el cas de Tauste, poble en el qual en l’època d’Andreu els franciscans no hi tenien convent.

Fins al dia d’avui no hi ha cap base documental o crítica per continuar sostenint que Andreu era fill de Tauste. El que sabem amb absoluta seguretat, per activa i per passiva, és que Antoni Andreu era de la Custòdia de Lleida. Que la documentació coneguda el presenti com a franciscà de la Província d’Aragó (que llavors coincidia amb tota la Corona d’Aragó) o que fos lector al convent de Montsó

(que pertanyia a la Custòdia de Lleida) no ha de confondre ningú. I aquest sembla haver estat l'origen de molts equívocs.

5. ANTONI ANDREU I L'“ARISTOTELISME ESCOTISTA”

Duns Escot és sobretot un teòleg. Els seus tractats principals són comentaris a les *Sentències* de Pere Llombard, el llibre utilitzat com a text en les facultats de teologia. Les seves obres estrictament filosòfiques o bé pertanyen al període de joventut o bé són escrits inacabats o menors. A més, des d'un punt de vista formal, l'estil d'Escot exigeix al lector un esforç permanent: frases llargues i de vegades poc acurades, amb reiteracions, salts en l'argumentació, reformulacions constants de tesis, distincions subtils, un lèxic fluctuant... Gràcies al llenguatge clar, precís, rigorós d'Andreu, el *Doctor Dulcifluus*, en canvi, les agudes intuïcions i els sòlids principis filosòfics d'Escot adquireixen una organització ben estructurada, que s'expressa en forma de comentari a l'obra —especialment a la *Metafísica*— del filòsof per excel·lència, Aristòtil. Andreu és el pare de l'anomenat “aristotelisme escotista” (G. Pini 1995a: 387).

Efectivament, Antoni Andreu escriu tres tractats de filosofia dedicats respectivament a la lògica, la filosofia natural i la metafísica, temes, sobretot els dos primers, sobre els quals Duns Escot no havia redactat cap obra sencera. L'*Scriptum in artem veterem* és un conjunt de comentaris relacionats amb la lògica “vella”, és a dir, amb els tractats de lògica aristotèlica ja coneguts en l'època de Boeci: les *Categoriae* o *Praedicamenta* i el *De interpretatione* o *Perihermeneias*; la *Isagoge* o introducció de Porfiri (traduïda al llatí per Boeci) a les *Categoriae* d'Aristòtil; el *Liber sex principiorum* de Gilbert de la Porrée, llibre que és a la vegada un comentari de les categories aristotèliques; i finalment el *De divisionibus* de Boeci, que, com l'anterior, també és una mena de comentari de les categories aristotèliques. Sabem també que Andreu tenia intenció de glossar la lògica “nova”: segurament el *Tractatus de syllogismo demonstrativo et topico* o les *Quaestiones*

ordinariae de logica estan relacionats amb aquest projecte. El *Tractatus quaestionum de principiis naturae* no segueix el fil de cap obra aristotèlica, però reflexiona exclusivament sobre els tres principis de la natura: matèria, forma i privació. Andreu té especialment en compte les *Quaestiones subtilissimae in Metaphysicam* o l'*Ordinatio* d'Escot.

L'obra més emblemàtica d'Andreu és l'*Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, el seu *opus magnum* (M. Gensler 1997; W.O. Duba 2014). És una *expositio textualis* de la *Metafísica* d'Aristòtil amb noranta-una qüestions intercalades sobre els temes més rellevants. Com a tal només s'ha conservat en un manuscrit (Oriel College d'Oxford: ms. 65). La cinquantena de manuscrits restants, les disset edicions incunables i les posteriors impressions reproduïxen només el comentari literal (*Expositio in XII libros Metaphysicae Aristotelis*) o les qüestions (*Quaestiones super XII libros Metaphysicae Aristotelis*). És, doncs, una obra extensíssima i ambiciosa. D'una banda, l'exposició literal té en compte l'obra homònima de Tomàs d'Aquino i se'n serveix fins al punt que Andreu fou acusat d'*imitator Aquinatis* pels seus adversaris. El tractat de Tomàs, l'*expositor* per excel·lència de la *Metafísica* d'Aristòtil, és el model que Andreu segueix i la fita que es proposa de superar. En els passatges fonamentals, sense anomenar-lo, utilitzant fórmules genèriques però inequívokes com és ara *quidam expositor*, Andreu discuteix la interpretació de Tomàs d'Aquino i ofereix l'alternativa escotista. En resulta, efectivament, un comentari molt més complet que el tomista. D'altra banda, Andreu revisa les *Quaestiones subtilissimae in Metaphysicam* d'Escot: en suprimeix, en redacta de noves, les completa o poleix i les col·loca al lloc més adient del comentari. Com a norma general Andreu adapta les *Quaestiones* (que és una obra primerenca) a les tesis de les més madures *Ordinatio* i *Quodlibet*.

Andreu utilitza la doctrina de la univocitat (unitat real i consistent que evita qualsevol contradicció), formulada per Escot en l'*Ordinatio*, per interpretar no tan sols l'expressió clàssica d'Aristòtil l'*ens multis modis dicitur* (l'ésser es diu de moltes maneres), sinó per convertir la metafísica en una *scientia transcendens* (ciència

de l'ésser en tant que ésser i dels transcendents o propietats comunes de l'ésser), única, orgànica, estructurada, gràcies precisament a aquesta univocitat del concepte d'ésser. La univocitat substitueix l'analogia (o relació de semblança) proposada per Tomàs d'Aquino. El Doctor angèlic —sempre segons Andreu—, en comentar la *Metafísica* d'Aristòtil, confon la *praedicatio* ('predicació') o relació entre el concepte d'ésser i els seus referents amb l'*attributio* ('atribució'), és a dir, la dependència real entre els mateixos referents. La predicació pressuposa un *primum analogatum* ('primer principi'): entre aquest i els seus referents hi ha una relació de proporcionalitat. L'atribució, en canvi, consisteix en la relació de proporció entre diversos referents (sense *primum analogatum*). Quan Aristòtil, en la *Metafísica*, parla d'"analogia", s'està referint a l'*attributio*, però no a la *praedicatio* (G. Pini 1991: 551-561; i 1995b). L'objecte de la ciència metafísica és per a Andreu simplement l'ésser en tant que ésser (*ens in quantum ens*), l'ésser comú (*ens commune*) a Déu i les criatures. Però, Déu com a tal, amb la seva deïtat i els seus atributs, queda més enllà del coneixement metafísic, innaccessible a la raó humana. La teologia natural, que per a Tomàs d'Aquino tractava específicament de Déu, deixa de tenir sentit per a Antoni Andreu: la reflexió sobre Déu, o més pròpiament sobre el principi de l'ésser, forma part de l'ontologia general. Respecte de Tomàs d'Aquino, doncs, l'"aristotelisme escotista", més pessimista davant les capacitats naturals de la raó humana, interpreta en clau reduccionista la *Metafísica* d'Aristòtil: la metafísica coincideix amb l'ontologia, però, per contra, i gràcies a la univocitat de l'ésser, tindrà un caràcter més "científic".

6. LA FORTUNA DE L'OBRA D'ANTONI ANDREU

Si l'objectiu d'Andreu era exposar les diverses disciplines filosòfiques *ad mentem Scoti*, sembla que hi va reeixir. Les seves obres foren més divulgades que les del mateix Escot i esdevingueren el text bàsic per a l'ensenyament escotista en les universitats tardomedievals i del

Renaixement. Que només a Oxford i Cambridge s'hagin conservat vint-i-cinc manuscrits dels tractats d'Andreu, ens hauria de fer pensar. Andreu basteix l'escotisme pròpiament filosòfic, l'erigeix en un sistema alternatiu al tomisme. Si, per dir-ho així, el gran rival filosòfic de Duns Escot fou Enric de Gant, després de l'obra d'Andreu l'adversari de l'escotisme serà Tomàs d'Aquino, el tomisme. No és gens casual que, temps a venir, un tomista destacat com fou Bartolomeo della Spina escrivís unes *Defensiones* (Venècia 1517) de les tesis de Tomàs d'Aquino contra els atacs d'Andreu i que aquestes trenta *Defensiones* fossin posteriorment integrades a l'interior dels *In Metaphysicam Aristotelis commentaria* de Tomàs d'Aquino (Thomas Aquinas 1562), de tal manera que el lector tenia en un mateix llibre, a més del comentari de Tomàs a la *Metafísica* d'Aristòtil, l'"aparent impugnació" d'Antoni Andreu (resumida per Della Spina) i la consegüent "refutació" (també de Della Spina). Andreu mai no havia esmentat Tomàs d'Aquino pel seu nom, però Della Spina repeteix el d'Andreu mil vegades, el converteix en el veritable crític de Tomàs i el tomisme.

Antoni Andreu potser no és un "autor/*author*" segons el significat etimològic de la paraula grega (*authéntes*), és a dir, de "persona que actua per ell mateix", però, sense cap mena de dubte, és un "autor/*auctor*" en el sentit de la paraula llatina (*auctor* prové d'*augere*, 'augmentar'), a saber, de "persona que fa créixer, amplia o completa l'obra d'un altre". I, des d'aquest punt de vista, en conjunt, l'obra d'Antoni Andreu és un *magnum opus*. Una obra magna i un autor *fundatissimus* digne de coneixement.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANDREU, A. (1892). *Expositio in XII libros Metaphysicae Aristotelis*. A: DUNS SCOTI, Ioannis. *Opera Omnia*, VI. París: Ludovico Vives.
- BÉRUBÉ, C. (1979). "Antoine André, témoin et interprète de Scot". *Antonianum*, núm. 54, ps. 386-446.
- CHEVALIER, U. (1905). "Andrea (Antoine)". A: *Répertoire des sources historiques du moyen âge. Bio-Bibliographie*. Nouvelle édition refondue, corrigée et considérablement augmentée, I (A-I): París, Alphonse Picart et fils, col. 229.

- COLL, J. (1738). *Chronica seráfica de la santa provincia de Cathaluña de la regular observancia de nuestro padre Francisco*. Barcelona: Imprenta de los herederos de Juan Pablo y María Martí.
- DE LATASSA Y ORTÍN, F. (1796). *Bibliotheca antigua de los escritores aragoneses que florecieron desde la venida de Christo, hasta el año 1500*, I. Saragossa: Oficina de M. Heras, ps. 279-280.
- DUBA, W.O. (2014). "Three franciscan Metaphysicians after Scotus: Antonius Andreae, Francis of Marchia, and Nicholas Bonet". A: *A Companion to the Latin Medieval Commentaries on Aristotle's Metaphysics*, edició a cura de F. Amerini i G. Galluzzo. Leiden: Brill, ps. 413-493 (concretament 414-440).
- EHRLE, F. (1919). *Die Ehrentitel der scholastischen Lehrer des Mittelalters*. Munic: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften.
- ESCOT, J. D. (2000). *Del primer principi i altres escrits*. Edició i traducció de J. Batalla. Barcelona: Edicions 62.
- GENSLER, M. (1992). "Catalogue of Works by or ascribed to Antonius Andreae". *Medievalia Philosophica Polonorum*, núm. 31, ps. 147-155.
- (1997). "Antonius Andreae Scotism's best supporting Auctor, II: Antonius Andreae's *Opus Magnum*: The *Metaphysics* Commentary". *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, núm. 9, ps. 39-50.
- ITURRI DE RONCAL, B. (1722). *Explicación de la doctrina christiana*. Saragossa: Herederos de Diego Larvmbe.
- (1729). *Historia de nuestra Señora de Sancho Abarca, abogada de los reinos de Aragón y Navarra*. Saragossa. N'hi ha una segona edició de l'any 1864, Saragossa: Imprenta de José María Magallón, 1864. Citem aquesta segona edició.
- MARTÍ DE BARCELONA [Jaume BAGUNYÀ I CASANOVAS] (1929). "Fra Antoni Andreu, O.M., «Doctor Dulcifluus» (s. XIV)". *Criterion*, núm. 5/18, ps. 321-346.
- MERINO, J. A. (1993). *Historia de la filosofía franciscana*. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos.
- PINI, G. (1991). "Una lettura scotista della *Metafisica* di Aristotele: L'*Expositio in libros Metaphysicorum* di Antonio Andrea". *Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale*, núm. 2, ps. 529-586.
- (1995a). "Scotistic Aristotelianism: Antonius Andreas *Expositio* and *Quaestiones* on the *Metaphysics*". A: *Via Scoti: Methodologica ad mentem Joannis Duns Scoti*, I, a cura di Sileo, L. Roma: PAA Edizioni Antonianum, ps. 375-389.
- (1995b). "Sulla fortuna delle *Quaestiones super Metaphysicam* di Duns Scoti: le *Quaestiones super Metaphysicam* di Antonio Andrea". *Documenti e studi sulla tradizione filosofica medievale*, núm. 6, ps. 281-361.
- SANAHUJA, P. (1959). *Historia de la Seráfica Provincia de Cataluña*. Barcelona: Editorial Seráfica.
- THOMAS AQUINAS (1562). *Praeclarissima commentaria in duodecim libros Metaphysicorum Aristotelis*, ed. B. Spinae. Venècia: Apud Hieronymum Scotum.

Miquel dels Sants Oliver: tensions de premsa i catalanisme

Josep Maria Casasús i Guri

Miquel dels Sants Oliver i Tolrà (Campanet, Mallorca, 1864 – Barcelona, 1920) fou un dels primers intel·lectuals de la seva generació, i en l'àmbit de la cultura catalana, que optà, dins les limitacions de l'època, per professionalitzar-se com a periodista. L'any 1904 Oliver entrà en el *Diario de Barcelona* —on fou nomenat director—, després de treballar a *La Almudaina*. L'Oliver director del *Diario de Barcelona* actuà com un professional del periodisme amb criteris programàtics renovadors. Dos anys després renuncià el càrrec en discrepar de les posicions refractàries que mantenia aquell periòdic enfront del moviment Solidaritat Catalana, la primera gran mobilització unitària del catalanisme polític. La crisi la desencadenà Joan Maragall, gràcies al qual, per cert, Oliver havia ingressat al *Brusi*, i que era allí el seu col·laborador més qualificat. Maragall simpatitzava cada cop més amb el moviment catalanista. L'empresa editora del diari, en canvi, cada vegada estava més lluny dels plantejaments del nacionalisme creixent. Amb Oliver i Maragall sortiren del *Brusi*, el 7 de juny de 1906,